

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jernej Stanič

Vzpon (nove) levice v Latinski Ameriki: primer Bolivije

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jernej Stanič

Mentor: doc. dr. Žiga Vodovnik

Vzpon (nove) levice v Latinski Ameriki: primer Bolivije

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

ZAHVALA

Zahvaljujem se staršem za podporo v času pisanja diplomskega dela ter za vseživljenjsko spodbujanje in optimizem, s katerim me navdajajo.

Za izkazano podporo se zahvaljujem svojemu dekletu, ki mi je ves čas stala ob strani, me spodbujala in zaupala vame, bratu in prijateljem, ker verjamejo vame ter mi vlivajo upanje, ker mi nesebično pomagajo in me poslušajo ter me vedno znajo razvedriti.

Posebna zahvala gre mentorju doc. dr. Žigi Vodovniku za pomoč ter številne koristne nasvete in smernice, ki so pripomogle h končni obliki diplomskega dela.

Vzpon (nove) levice v Latinski Ameriki: primer Bolivije

Diplomsko delo se ukvarja z vzponom nove levice v Latinski Ameriki, ki ima svoje korenine v zunajparlamentarnih družbenih gibanjih, ki se pojavijo v začetku devetdesetih let dvajsetega stoletja. Ta gibanja so tista sila, ki ustvari »roza plimo« volilnih uspehov. Levica, soočena z izkušnjo nasilnih revolucij in represije, doživi transformacijo, ko se odreče nasilju in se zaveže k institucionaliziranemu boju za oblast. Ključno vlogo pri vzponu nove levice igrajo zgodovinsko zapostavljene in neuslišane družbene sile, kot so staroselsko prebivalstvo, kmetje, revni prebivalci slumov itd. Na analizi primera izbrane države Bolivije potrdim, da ključno vlogo pri vzponu nove levice igrajo družbena gibanja, saj z množičnimi mobilizacijami in zmagami na volitvah oz. s široko ljudsko participacijo doživljajo preporod, postajajo vplivna politična sila, ki stopa na politično prizorišče, pridobi politično moč in uveljavlja svoje interese. Nova levica v Boliviji izkoristi potencial demokracije in se loti spreminjanja njene forme, preoblikovanja šibkih državnih institucij ter reformiranja političnih okvirjev. Zaradi vse večjega vpliva države v gospodarstvu se izboljšuje socialni položaj velike večine prebivalstva, čeprav mora nova levica krmariti med liberalno-demokratskimi pravili igre.

Ključne besede: nova levica, socializem, novi kontinentalizem, Latinska Amerika, Bolivija.

Raise of the (new) left in Latin America: the case of Bolivia

The Bachelor thesis deals with the rise of the new left in Latin America that has its roots in outside parliamentary social movements which appear in the beginning of the 90's. These movements are the force that creates the »pink tide« in the election success. The left faced with the experience of violent revolutions and repression, reaches transformation when it declines violence and commits to institutional fight for government. The historically neglected and unheard social powers, like the indigenous population, farmers, poor slum population and so on, play the key role in the rise of the new left. Based on analyses of the chosen country Bolivia, I confirm that social movements play the key role in the rise of the new left, because they experience a revival through the mass mobilization and election wins or the wide people's participation. They become a powerful political force that enters the political scene, obtains political power and pursues its own interests. New left in Bolivia uses the democratic potential and starts to change its form, transforms the weak state institutions and reforms the political frames. Because the country's influence in the economy is growing, the social situation of the population majority is improving, although the new left has to work with the game rules of the liberal democracy.

Key words: new left, socialism, new continentalism, Latin America, Bolivia.

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	9
1.2 Metodološki okvir in struktura	10
2 SE JE LATINSKA AMERIKA OBRNILA V LEVO?	11
3 NOVI KONTINENTALIZEM.....	15
4 TIPI NOVE LEVICE	16
5 POMEN IN IZVOR NOVE LEVICE	18
6 ZNAČILNOSTI NOVE LEVICE V LATINSKI AMERIKI.....	21
6.1 Pluralnost strategij in artikulacija decentraliziranih organizacijskih oblik	21
6.2 Raznovrstnost socialnih baz in političnih agend	22
6.3 Pomen civilne družbe	22
6.4 Reformizem.....	22
6.5 Poglobljanje demokracije	22
7 MED NEOLEBARIZMOM IN DEMOKRACIJO	24
7.1 Iskanje alternativ neoliberalizmu in kapitalizmu	24
7.2 Nova leвица in demokracija.....	25
8 AKTERJI NOVE LEVICE: DRUŽBENA GIBANJA STRANKE IN VLADE	27
9 ŠTUDIJA PRIMERA: BOLIVIJA.....	29
9.1 Kratka zgodovina bolivijske levice v 20. stoletju in njena politična zapuščina.....	30
9.2 Ekonomska liberalizacija Bolivije v osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja	31
9.3 Družbena gibanja in njihova učinkovitost.....	32
9.4 MAS na oblasti.....	35
9.5 Vzpostavljanje primata države	35
9.6 Ustavodajna skupščina in nova ustava Bolivije	36
9.7 Socialna agenda.....	37
9.8 Bolivija in zunanji svet.....	38
10 SKLEP.....	39
11 LITERATURA.....	41

KAZALO TABEL

Tabela 2.1: Predsedniške zmage levičarskih kandidatov, ki prikazujejo vpon nove levice v Latinski Ameriki.	12
---	----

AKRONIMI

ADN	Acción Democrática Nacionalista (<i>slov.</i> Demokratska nacionalistična akcija)
ALBA	Alianza Bolivariana para los Pueblos de Nuestra América (<i>slov.</i> Bolivarianska alternativa za narode naše Amerike)
APC	Alianza Patriótica por el Cambio (<i>slov.</i> Domoljubna zveza za spremembe)
BDP	Bruto domači proizvod
CARICOM	Caribbean Community (<i>slov.</i> Karibska skupnost)
COB	Central Obrera Boliviana (<i>slov.</i> Konfederacija bolivijskih delavcev)
CSUTCB	Confederación Sindical Única de Trabajadores Campesinos de Bolivia (<i>slov.</i> Sindikalno združenje kmečkih delavcev)
EU	Evropska unija
FA	Frente Amplio (<i>slov.</i> Široka fronta)
FARC	Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia (<i>slov.</i> Revolucionarne oborožene sile Kolumbije)
FEJUVE	Federación de Juntas Vecinales (<i>slov.</i> Federacija sosedskih svetov)
FMLN	Frente Farabundo Martí para la Liberación Nacional (<i>slov.</i> Nacionalno liberalna fronta Farabundo Martí)
FSTBM	Federación Sindical de Trabajadores Mineros de Bolivia (<i>slov.</i> Zveza sindikatov bolivijskih rudarjev)
FTAA	Free Trade Area of the Americas (<i>slov.</i> Prostotrgovinsko območje Amerik)
IMF	International Monetary Fund (<i>slov.</i> Mednarodni denarni sklad)
MAS	Movimiento al Socialismo (<i>slov.</i> Gibanje k socializmu)
MIR	Movimiento de la Izquierda Revolucionaria (<i>slov.</i> Gibanje revolucionarne levice)

MNR	Movimiento Nacionalista Revolucionario (<i>slov.</i> Revolucionarno nacionalistično gibanje)
NAFTA	North American Free Trade Agreement (<i>slov.</i> Severnoameriški prostotrgovinski sporazum)
PRD	Partido de la Revolución Democrática (<i>slov.</i> Stranka demokratične revolucije)
PT	Partido de los Trabajadores (<i>slov.</i> Delavska stranka)
SUCRE	Sistema Único de Compensación Regional (<i>slov.</i> denarna enota)
UNASUR	Unión de Naciones Suramericanas (<i>slov.</i> Zveza južnoameriških narodov)
YPFB	Yacimientos Petrolíferos Fiscales Bolivianos (<i>slov.</i> Državno naftno podjetje)
ZDA	Združene države Amerike

1 UVOD

Vzpon nove levice v Latinski Ameriki je v zadnjih letih radikalno spremenil politično prizorišče ne le južne celine, temveč celotnega sveta. Z izrazito izjemo Kolumbije je levica prevzela oblast ali pa se močno utrdila v praktično vseh latinskoameriških državah. Nova politična podoba je nastajala v letih 2006, 2007 in 2008 s tem, ko so na volitvah zmagale levosredinske stranke v Boliviji, Čilu, Nikaragvi, Kostariki, Ekvadorju, Argentini, Gvatemali, Paragvaju in s ponovno izvolitvijo Chaveza v Venezueli ter Lule v Braziliji.

Regija je priča množenju in konsolidaciji levih družbenih gibanj, strank, lokalnih in nacionalnih levih vlad. Levica v svojem programu ponuja ekonomsko enakost oziroma odpravo socialnih prepadov med družbenimi razredi; ponuja enakost, kot je rasna, etnična, kulturna, spolna, ekonomska, socialne in politična enakost, z največjim poudarkom na ekonomski enakosti. Upira se neoliberalizmu, imperializmu in vsem drugim oblikam neenakosti in nadvlade. Levica, nezadovoljna z obstoječo demokracijo, se loti njenega poglobljanja in širjenja ter uvaja »pravo demokracijo«.

Pomembna sila v Latinski Ameriki so staroselci, ki z množičnimi mobilizacijami in zmagami na volitvah oz. s široko ljudsko participacijo doživijo preporod, postajajo vplivna politična sila, ki vstopa na politično prizorišče, pridobiva politično moč in uveljavlja svoje interese. Mejnik označujejo volitve v Boliviji leta 2005, ki predstavljajo najpomembnejšo demokratično spremembo v Latinski Ameriki. V Boliviji staroselsko prebivalstvo prvič resno stopi na politično prizorišče. Izvoljen je bil Indijanec Evo Morales, ki s podporo velike večine vsega prebivalstva nacionalizira bolivijske naravne vire. Z drugimi besedami: uvaja socializem tako kot ostali voditelji v Latinski Ameriki, od Chaveza v Venezueli, Kirchnerja v Argentini, Corre v Ekvadorju in Lule v Braziliji.

Namen diplomskega dela je preučiti trend vzpona levice v Latinski Ameriki, ki je radikalno spremenila politično prizorišče ne le južne celine, ampak celotnega sveta. Tako ima diplomsko delo dva cilja: preučiti vzroke, ki so privedli do takšnih pojavov, in preučiti, ali ti pojavi pomenijo korake k demokratizaciji. Za študijo primera sem si izbral analizo države Bolivije, ki je zanimiva predvsem zaradi zahodnih meril o demokraciji, ki njenega voditelja označujejo kot avtokratičnega, poskuse nacionalizacije pa kot antidemokratične, pa čeprav ta dejanja podpira ogromen del prebivalstva. Iz navedenih razlogov se bo raziskovalno vprašanje

glasilo, ali vzpon nove levice v Latinski Ameriki prispeva k procesu demokratizacije. Poskušal bom tudi ugotoviti, ali ima dolgoročen pomen za gospodarski in družbeni razvoj na tem področju.

Na podlagi teh dveh vprašanj se hipoteza glasi:

Vzpon nove levice prispeva k procesu demokratizacije in s tem k izboljšanju socialnega položaja zapostavljenega večinskega dela družbe.

1.2 Metodološki okvir in struktura

Pri pisanju diplomskega dela bom uporabil več metod. Osredotočil se bom predvsem na analizo sekundarnih virov. Slednji bodo predstavljali poglaviten vir pri pisanju teoretičnega ozadja. Poleg tega bom analiziral tudi primarne vire, kot so ustava in drugo. Izbran primer države, ki jo bom predstavil, bom dopolnil še z uradnimi statistikami. Za lažje razumevanje na koncu uporabljene študije primera bom z analizo zgodovinskega razvoja osvetlil pomembne teme in akterje. Tako bo mogoče podati točnejšo definicijo, kaj je nova levica, in s primerjalno analizo karakteristik manifestacije levice v Boliviji osvetliti pomembne teme in akterje, kot so relevantna levo usmerjena gibanja, stranke in vlade.

Uvodu sledi teoretični del, kjer bom pojasnil omejitve oziroma težave pri proučevanju in skušal pojasniti za diplomsko delo ključne pojme. Pozornost bom najprej namenil pojmu nova levica, kjer bom pojasnil, kaj je »nova« in kaj »levica«. Pozornost bom namenil tudi drugim pojmom, kot je na primer roza plima, pojmu, ki ga politični analitiki in mediji uporabljajo kot sinonim pojavu vzpona levice v Latinski Ameriki, ter pojem novega kontinentalizma kot pomembnega elementa vzpona nove levice v Latinski Ameriki. Po teoretskem uvodu bo sledila študija primera izbrane države, ki je najtesneje povezana z vzponom levice v Latinski Ameriki in predstavlja mejnik, ki označuje najpomembnejšo demokratično spremembo v regiji. Poudarek bo predvsem na najpomembnejših akterjih: masovnih mobilizacijah (družbena gibanja), tekmovanjih na volitvah (politične stranke) in vladanjem (lokalne in nacionalne administracije). Zanimalo me bo tudi, kakšen učinek ima levica na življenje ljudi v izbrani državi. V sklepu bom predstavil povzetek svojih ugotovitev oziroma zaključno analizo tematike ter potrdil oziroma ovrgel izbrano hipotezo.

2 SE JE LATINSKA AMERIKA OBRNILA V LEVO?

Padec berlinskega zidu in propad realsocializma leta 1989 pomeni konec nekega obdobja tudi za latinskoameriško levico. Obdobja, ki ga je zaznamovala kubanska revolucija leta 1959, vlada Salvadorja Allendeja v Čilu (1970–1973), zmaga sandinistične revolucije v Nikaragvi 1979 in poraz Daniela Ortege na volitvah 1990. Kljub preživetju kubanske revolucije in kolumbijskega gverilskega gibanja *Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia* (FARC) ter po porazu sandinistov v Nikaragvi in demobilizaciji gvatemalske ter salvadorske gverile se latinskoameriška levica preusmeri od oborožene revolucije k reformam, doseženim preko volitev in družbenih gibanj (Barrett in drugi 2008, 1–2).

»V zadnjih letih smo tako v Latinski Ameriki priča prepородu socialnih družbenih gibanj in levih strank, v obsegu in z intenzivnostjo, neprimerljivo s katerim koli obdobjem v zgodovini. Leve oziroma levo sredinske politične sile, z različnimi zgodovinskimi trajektorijami, so v mnogih latinoameriških državah prišle na oblast najprej na lokalni, kasneje pa še na nacionalni ravni« (Barrett in drugi 2008, xv). Regija je priča trendu množenja in konsolidacije levih družbenih gibanj, strank in lokalnih ter nacionalnih vlad. V zadnjih letih je levica prišla na oblast ali pa se močno okrepila v Argentini, Boliviji, Braziliji, Kubi, Ekvadorju, Nikaragvi, Urugvaju in Venezueli itd., kot tudi v, za regijo najpomembnejših in največjih mestih, Bogoti, Mexico Cityu, Karakasu itd. »Ključno vlogo pri vzponu levece tako igrajo različna leva družbena gibanja, ki so postala fundamentalna politična sila v različnih državah. To so gibanja staroselcev v Boliviji, Ekvadorju in Mehiki, mobilizacija podeželskih delavcev brez zemlje v Braziliji in aktivizem nezaposlenih delavcev (*piqueteros*) Argentini« (Barrett in drugi 2008, 2).

Nova levica presega tradicionalna vprašanja enakosti in demokracije. Kar je originalno pri latinskoameriški novi levici je to, da ta tradicionalna vprašanja razširi na več različnih agend, ki se ukvarjajo z vprašanjem etične pripadnosti, spola, rase in ostalimi viri neenakosti (Barrett in drugi 2008, 2–3).

Razcvet in konsolidacija nove levece, kot jo doživlja Latinska Amerika, pa je pogosto predstavljena preveč poenostavljeno, kot da celoten kontinent z ramo ob rami koraka v levo (Lievesley in Ludlam 2009, 3). V tej zvezi se je pojavil novinarski izraz *pink tide* (roza plima), pri čemer je bila tradicionalno rdeča barva, ki asociira na komunizem, zamenjana z

roza kot ponazorilo, da gre za drugačno, bolj levo sredinsko usmeritev (Rohter 2005). Kar pa je zmotno, saj na oblasti še vedno obstajajo močno zasidrane desnosredinske vlade, zavezane neoliberalizmu in vojaškimi paktom z ZDA (Kolumbija, Mehika in nekaj držav Srednje Amerike) (Lievesley in Ludlam 2009, 3).

Na geopolitični zemljevid Latinske Amerike in krepitev desnosredinske opcije, med drugim vpliva globalna finančna kriza, ke se prične leta 2008. Po več letih visoke gospodarske rasti se zaradi krize drastično zmanjša povpraševanje po latinskoameriških izvoznih dobrinah (nafta, baker, soja), kar negativno vpliva na gospodarstvo, poveča se brezposelnost itd. Zaradi posledic krize se, po javnomnenjskih raziskavah, v državah, kjer je na oblasti levica, krepi konzervativna opcija (Miller 2009). Dodatno, na politične razmere v Latinski Ameriki vplivajo »*think tanki*«, sponzorirani s strani vlad ZDA kot organizacije (bivših) elit za uporabi proti prevladujoči politiki nove levice in ohranitvi kontrole nad naravnimi surovinami (Zibechi in Dangl v Lievesley 2009, 21). Kot primer lahko navedem Panamo, kjer leta 2009 izvolijo poslovneža in politika Ricarda Martinellija ter Honduras, kjer izvolijo veleposestnika in politika Porfirio Lobo Sosa. V Čilu leta 2010 po dveh desetletjih levosredinske opcije, na volitvah zmaga poslovnež Sebastián Piñera (Llosa 2010). Vendar pa se v nekaterih državah levica krepi. Po porazu levice leta 2006, ko na spornih predsedniških volitvah v Mehiki izgubi López Obrador in po porazu Huamale v Peruju, se levica v teh državah krepi in leta 2011 na predsedniških volitvah v Peruju ponovno zmaga Ollanta Humala. Javnomnenjske raziskave v Mehiki, ki jo je zaradi bližine in ekonomske soodvisnosti z ZDA kriza najmočneje prizadela, pa za volitve 2012 že napovedujejo zmago stranki *Partido de la Revolución Democrática* (PDR) López Obradorja.

Roza plima le ni tako visoka, kot se zdi, ampak tabela 2.1 nenazadnje prikazuje, zakaj govorimo o obratu v levo (Lievesley in Ludlam 2009, 3).

Tabela 2.1: Predsedniške zmage levičarskih kandidatov, ki prikazujejo vpon nove levice v Latinski Ameriki.

Leto	Država	Zmagovalec/ka predsedniških volitev
1998	Venezuela	Hugo Rafael Chávez Frías
2000	Čile	Ricardo Froilán Lagos Escobar
2000	Venezuela	Hugo Rafael Chávez Frías
2002	Brazilija	Luiz Inácio Lula da Silva
2003	Argentina	Néstor Carlos Kirchner Ostoić
2004	Panam	Martín Erasto Torrijos Espino

2004	Urugvaj	Tabaré Ramón Vázquez Rosas
2005	Bolivija	Juan Evo Morales Ayma
2005	Čile	Verónica Michelle Bachelet Jeria
2006	Brazilija	Luiz Inácio Lula da Silva
2006	Kostarika	Óscar Rafael de Jesús Arias Sánchez
2006	Ekvador	Rafael Vicente Correa Delgado
2006	Nikaragva	José Daniel Ortega Saavedra
2006	Venezuela	Hugo Rafael Chávez Frías
2007	Argentina	Cristina Elisabet Fernández de Kirchner
2007	Guatemala	Álvaro Colom Caballeros
2008	Paragvaj	Fernando Armindo Lugo Méndez
2009	Salvador	Carlos Mauricio Funes Cartagena
2009	Ekvador	Rafael Vicente Correa Delgado
2009	Urugvaj	José Alberto Mujica Cordano
2009	Bolivija	Juan Evo Morales Ayma
2010	Brazilija	Dilma Vana Rousseff
2010	Kostarika	Laura Chinchilla Miranda
2011	Peru	Ollanta Moisés Humala Tasso
2011	Gvatemala	Álvaro Colom Caballeros

Vir: Lievesley in Ludlam (2009, 4).

Vir: Political Database of the Americas.

Roza plima je na oblast prinesla predsedniške kandidate, ki uživajo visoko podporo volivcev, vendar tako, kot jih je plima prinesla na oblast, jih lahko že majhne politične spremembe tudi odnesejo. Na primer, če njihovi interesi ne bi bili artikulirani v dovolj veliki meri, bi nezadovoljstvo odneslo volilno bazo in spodkopalo njihovo legitimnost. Kot primer lahko navedemo poraz Huga Cháveza na referendumu za spremembo ustave leta 2007, ki bi mu omogočila povečanje pristojnosti, podaljšanje mandata s šest na sedem let, z možnostjo ponovne izvolitve brez omejitev itd. Razloge poraza je mogoče najti v volilni abstinenci, saj je veliko *chavistov* (prvržencev Cháveza) menilo, da se je vlada preveč oddaljila od »pravih skrbi« (Lievesley in Ludlam 2009, 10–13).

Politiki, stranke in vlade nove levice v različnih državah zasledujejo različne cilje ter uporabljajo različne strategije, ki so podvržene različnim političnim ter ekonomskim omejitvam in so včasih lahko zelo dvomne (Lievesley in Ludlam 2009, 2–3). Kot primer lahko navedemo izvolitev Fernanda Luga za predsednika Paragvaja leta 2008. Njegova zmaga na volitvah je odnesla stranko Colorado in tako šest desetletij represije ter korupcije. Med

volilno kampanjo je njegova stranka *Alianza Patriótica por el Cambio* (APC) zagovarjala potrebo po poravnanju krivic, ki jih je utrpelo ruralno revno in staroselsko prebivalstvo, ter zagotovitev pravičnih izvoznih cen državnih naravnih virov. Hkrati pa je obljubil, da bo državo naredil privlačno za tuje naložbe in privatiziral državna podjetja (Hennigan v Livesley 2009, 21–22). Podobne mešane signale je oddajal zmagovalec volitev leta 2009 v Salvadorju Mauricio Funes. Predstavnik stranke *Frente Farabundo Martí para la Liberación Nacional* (FMLN), ki je koalicija nekdanjih gverilskih organizacij, se je opisal kot: »utelešenje levice upanja, razumne levice, levice, ki stavi na spremembo, stabilno spremembo ...«. Vendar si ne prizadeva za graditev socializma v Salvadorju (Shank 2008). Njegova vlada ne bo stala ne blizu Venezuele ne ZDA. Odpoklical bo enote iz Iraka, vendar ne bo odstopil od Prostotrgovinskega območja Amerik (FTAA), sporazumu, predlaganemu s strani ZDA, ki so si želele ustvariti območje proste trgovine obeh Amerik.

Predstavniki nove levice tako delujejo, kot da v svojih programih poskušajo nagovoriti vse, brez, da bi kogar koli »užalili« (Livesley 2009, 22). Njihove prakse se razlikujejo v različni stopnji poseganja države v gospodarstvo (javno/zasebno), v reformah demokratičnega sistema in upravljanja države, po obsegu in uspešnosti socialnih programov, po spodbujanju rasne, etnične, kulturne, spolne, ekonomske, socialne in politične enakosti, z največjim poudarkom na ekonomski enakosti, po regionalni in zunanji politiki itd. (Livesley in Ludlam 2009, 3–5). Nekateri zavračajo neoliberalizem, medtem ko ga drugi sprejemajo kot nujno zlo. Stranke, vlade in zaveznitva zaradi različnih ciljev in sredstev za dosego le-teh ne moremo pripisati skupnemu političnemu profilu nove levice. Zaradi vseh teh razlik bi morali govoriti o novih levicah kot o enotni novi levici. Novi levici je skupno, da se zavzema za ublažitev revščine, iskanje regionalnega konsenza, vendar to počno na vsaka svoj način kot hibrid različnih elementov personalizma, populizma, nacionalizma in socializma (Livesley 2009, 23–24).

3 NOVI KONTINENTALIZEM

Pomemben element vzpona nove levice je novi kontinentalizem. Gre za regionalno integracijo, ki temelji na oddaljevanju od kapitalističnih interesov ZDA in neoliberalnega washingtonskega konsenza, ki promovira politiko deregulacije in privatizacije državnega lastništva ter spodbuja odprtje nacionalnih trgov neomejeni konkurenci. Gre za obrat k bolj neodvisni zunanji politiki, za preobrat v odnosu do vojne ZDA proti terorizmu, v odnosu do Kube in antiimperializmu. Novi kontinentalizem spodbuja večjo socialno pravičnost, alternativne oblike politične ekonomije ter ekonomsko integracijo Latinske Amerike (Lievesley in Ludlam 2009, 5).

Kot alternativa FTAA venezuelska vlada leta 2001 predstavi sporazum *Alianza Bolivariana para los Pueblos de Nuestra América* (ALBA), ki predstavlja direkten iziv neoliberalizmu, saj rešuje vprašanje revščine in socialne izključenosti, pomeni konec nepoštene trgovinske menjave, zagovarja državno intervencijo itd. Mednarodno integracijo tvori osem držav nove levice s skupnim ciljem socialnega, političnega in ekonomskega sodelovanja. Da bi zmanjšali vpliv dolarja na ekonomijo držav članic integracije, so te v procesu sprejetja skupne valute *Sistema Único de Compensación Regional* (SUCRE), ki se bo uporabljala v trgovinski menjavi med državami članicami. Leta 2005 Latinska Amerika napreduje na področju energetske integracije z ustanovitvijo Petrosurja med Venezuelo, Brazilijo, Argentino, in Petrocaribe med Venezuelo, Kubo, Dominikansko republiko in dvanajstimi od petnajstih držav članic Karibske skupnosti (CARICOM). Ustanovitvi Petrocaribov so sledile pobude po finančnem in investicijskem združevanju z ustanovitvijo *Banco del Sur* 2007 in *Banco del ALBA* 2008. Leta 2005 začne oddajati *TeleSur*, regionalna televizijska postaja, kot protiutež ameriškemu CNN-u. Leta 1991 so Argentina, Brazilija, Paragvaj in Urugvaj ustanovile *Mercosur*, ekonomski in politični sporazum o skupnem trgu. Z združitvijo Mercosurja, Andske skupnosti, Čila, republike Surinam in Gvajane leta 2008 pa je nastala integracija dvanajstih držav imenovana *Unión de Naciones Suramericanas* (UNASUR), ki je zasnovan na ideji Evropske Unije (EU) (Lievesley in Ludlam 2009, 5–8).

4 TIPI NOVE LEVICE

Jorge Castañeda, mehiški politik in akademik, v svojem pomembnem delu *Utopia Unarmed: The Latin American Left After the Cold War* latinskoameriško levico razdeli na štiri odtenke: komuniste, socialne demokrate, kastroiste in politične militantneže (Castañeda 1994). Castañeda pozdravlja upad revolucionarne levice in stremi k novi, modificirani in bolj zmerni socialni demokraciji. Leta 2006, soočen z novo levico, Castañeda loči še samo dva tipa, in sicer »pravo levico« in »nepravo levico«, za slednjo po njegovem tipičen primer predstavlja Chávez.

Castañeda v svojem odmevnem delu iz leta 1994 predlaga zasledovanje bolj elagitarne politike. Med drugim se zavzema za večstrankarski sistem, za poglobljanje in nato preseganje predstavniškega modela demokracije, za redistributivne programe socialne politike, za regionalno integracijo v stilu EU, vključitev milijonov izključenih v politično participacijo, za okrepitev civilne družbe in državno decentralizacijo, v smislu večje lokalne samouprave s strani lokalnih družbenih gibanj itd. Glede na to, da je Venezuela s svojim bolivarianskim programom najvidnejša svetovna manifestacija vsega na Castañedovem spisku, se poraja vprašanje, kako je mogoče, da je Chávez predstavnik »neprave levice«? Za Castañeda »prava levica« predstavlja bolj pragmatične, razumne in realistične strategije za doseg ciljev. Bolj kritičen pa je do radikalnejših oblik levice, »neprava levica«, ki izhaja iz nacionalistične preteklosti in je populistična; z njo identificira Cháveza (Lievesley in Ludlam 2009, 14–16).

James Petras, viden akademik in aktivist, ki se po politični orientaciji giblje veliko bolj v levo od Castañede, ponudi alternativno delitev latinskoameriške politike in jo razdeli na štiri bloke:

- radikalna levica: gverilske organizacije FARC v Kolumbiji, različne radikalna delavska gibanja in nekatere manjše marksistične skupine;
- pragmatična levica: Chávez, Morales in Fidel Castro ter veliko število političnih strank, socialnih in delavskih gibanj, velika večina levičarskih intelektualcev;
- pragmatični neoliberalizem: Rouseffova in Kirchnerjeva, sandinisti v Nikaragvi ter veliko število političnih in gospodarskih organizacij;
- doktrinarni neoliberalizem: Calderón v Mehiki, večina srednjeameriških vlad in Santos v Kolumbiji (Petras 1997).

Zelo pomembno je, da se zavedamo izvora in namena tipologije. Saj po tem takem Castañedova »prava levica« sodi v Petrasov »narobe« neoliberalni blok, medtem ko njegova »narobe levica« sodi v Petrasov »pravi« blok radikalne in pragmatične levice (Lievesley in Ludlam 2009, 16).

5 POMEN IN IZVOR NOVE LEVICE

Pridevnik »nova« se nanaša na dejstvo, da leve formacije, ki jih preiščujemo, zaznamujejo obdobje bolj zgodnjega obstoja, nekaj let oziroma nekaj mesecev, ko okrepijo svojo zmožnost masovne mobilizacije (družbena gibanja), tekmovanje na volitvah (politične stranke) in vladanja (lokalne in nacionalne administracije) (Barrett in drugi 2008, 5). »Čeprav je vsaka od teh političnih formacij sledila svoji poti razvoja, se obdobje nove levice prične v devetdesetih letih 20. stoletja, na kar vplivajo določeni prelomni globalni in regionalni dogodki (padec berlinskega zidu leta 1989 in konec sandinistične revolucije 1990), ki ponazarjajo konec obdobja stare in začetek nove levice« (Barrett in drugi 2008, 5).

Da pa bi lahko razumeli novo levico, jo moramo opredeliti v razmerju do stare levice. Opredeliti moramo skupne elemente, na podlagi katerih lahko obe formaciji opredelimo kot levica, in elemente, po katerih se razlikujeta. Pri opredelitvi razmerja med obema levicama si pomagamo z Norberto Bobbijevim (1995), klasičnim razlikovanjem med »levico« in »desnico«, po katerem slednja sprejema razslojenost družbe in zagovarja idejo ekonomske ter politične neenakosti. Medtem pa levica spodbuja enakost med posamezniki in družbenimi skupinami. Vendar po Bobbijevem mnenju kriterij družbene enakosti ni dovolj, da bi lahko opredelili razlike med levico in desnico. Zato, da bi bolje razumeli levico, gre poleg zagovarjanja enakosti še za zahteve po radikalni demokraciji, mednarodni solidarnosti, antiimperializmu itd. Bobbijeva opredelitev služi kot predhoden kriterij za razlikovanje med levico in desnico in za poudarek na kontinuiteti med staro in novo levico, ki kljub razlikam v strategiji, teoretskem okviru in programih zagovarjata enakost (Barrett in drugi 2008, 5–6).

Ker je nova kontrast stare levice, je pomembno, da osvetlimo lastnosti slednje. Ko govorimo o stari levici, lahko govorimo predvsem o političnih strankah, družbenih gibanjih in gverilskih organizacijah, ki so tvorile spekter levih formacij med letoma 1959 in 1990.

Organizacije levice med letoma 1959 in 1990:

- komunistične stranke, ki so zagovarjale nenasilen prihod na oblast;
- nacionalistična oziroma populistična levica;
- gverilske organizacije, razlikovale so tako ideološko, kot po svojih strategijah, razcvet so doživele med revolucionarnima valoma na Kubi in Nikaragvi;

- reformistične stranke, ki so se osredotočile zgolj na institucionalni boj za oblast in spremembe od znotraj;
- socialna levica, ki so jo predstavljali sindikati, združenja *campesino* (kmečka združenja), cerkvene skupnosti, organizacije za človekove pravice, ter ostala ruralna urbana gibanja (Barrett in drugi 2008, 6).

Konec osemdesetih in v začetku devetdesetih let 20. stoletja vsaka od teh organizacij zaide v obdobje zatona ali transformacije, kar označuje konec tri desetletja dolgega obdobja stare in začetek nastanka nove levice. Komunistične stranke zaidejo v krizo po propadu real socializma v vzhodni Evropi. Kubanska revolucija vstopi v defenzivno fazo, s porazom sandinistov se končajo oboroženi spopadi v celotni regiji, gverilske organizacije se demobilizira, tiste, ki preživijo, v Kolumbiji in Peruju, pa izolira. Reformistične in populistične stranke, zavedene s strani neoliberalizma, se premaknejo proti sredini in prevzamejo politiko »tretje poti« oz. »tropskega blairizma«. Učinki neoliberalizma, kot so fleksibilizacija trga delovne sile, porast brezposelnosti, masovna migracija v mesta, porast sive ekonomije in finančne krize pa vplivajo na socialno levico s tem, ko oslabijo njene dominantne oblike mobilizacije – delavske organizacije (Barrett in drugi 2008, 6–7).

Medtem ko so tradicionalne levo usmerjene politične organizacije v krizi, je regija priča širjenju vere v liberalno ekonomijo, ki doživi svoj preporod v obliki neoliberalizma. Kljub konsolidaciji »*pensée unique*«, prepričanju, da ideologija neoliberalizma prevlada in da alternativa ne obstaja (there is no alternative – argument TINA), se pojavi nova levica (Boron 2008, 239).

Posledice neoliberalizma postanejo vidne v začetku devetdesetih let 20. stoletja, ko zaradi odprtosti regionalnih ekonomij prostemu pretoku dobrin, dela in kapitala privedejo do večanja neenakosti in revščine. Simbolni začetek vzpona nove levice označuje vstaja zapatistov 1. januarja 1994, na datum, ko je v Mehiki v veljavo stopil severnoameriški prostotrgovinski sporazum (NAFTA), produkt neoliberalističnih in imperialističnih teženj ZDA (Barrett in drugi 2008, 8-9). Drugi razlog, ki pomaga razložiti vzpon nove levice, je pričetek gibanja staroselcev, organizacij kmečkih delavcev, gibanja nezaposlenih delavcev, v mobilizaciji podeželskih delavcev brez zemlje, organizacijah afriških potomcev, feminističnem gibanju in ostalih oblikah masovne mobilizacije, prizadetih od posledic neoliberalizma. Pojavijo se novi politični akterji kot nadomestilo močno oslabljenih sindikatov, ki svojo podporo najdejo v

teh masovnih gibanjih (Alvarez in drugi v Barrett in drugi 2008, 10–11). Tretji dejavnik, ki je odprl prostor za novo levico, je zmanjšanje legitimnosti tradicionalnih političnih strank, ki so še do nadavnega bile varno ukoreninjene v političnem sistemu celotne regije, a so jih, nezmožne pretvarjanja ljudske volje v politične programe, nadomestile leve formacije. Zadnja dejavnika, ki sta okrepila samozavest nove levice, pa sta bila oživitev mednarodne levice po protestih v Seatlu leta 1999 ter pojav globalnega gibanja proti neoliberalizmu in vojni (Barrett in drugi 2008, 11).

6 ZNAČILNOSTI NOVE LEVICE V LATINSKI AMERIKI

Izkušnja levice, kot smo ji priča v Latinski Ameriki, je zelo heterogena, zastopa združenja *campesinos*, staroselcev, združenja, kot so feministična, študentska, okoljevarstvena, združenja afriških potomcev, nezaposlenih, gibanja kmečkih delavcev brez zemlje, ki to pluralnost političnih subjektov poenoti. Ta se odraža v levih in levo sredinskih strankah, ki so prišle na oblast na lokalni ali pa nacionalni ravni in se od organizacijah stare levice, kot so združenja sindikatov in komunistične stranke, razlikujejo v naslednjih značilnostih (Barrett in drugi 2008, 12).

6.1 Pluralnost strategij in artikulacija decentraliziranih organizacijskih oblik

V primerjavi s staro – novo levico označuje njena pluralnost in organizacijska decentraliziranost. Predstavlja koalicije strank in gibanj, omrežij socialnih gibanj in združenja različnih aktivističnih organizacij, ki stremijo k skupnemu cilju: zmagi na volitvah, volilni kampanji ali demonstracijam, ne da bi pri tem izgubili svojo organizacijsko avtonomijo. Kot primer lahko navedemo koalicijo za zaščito vode in življenja v Cochabambi (mesto v Boliviji), ki je primer združenja več socialnih gibanj, ki so preprečila privatizacijo pitne vode (Olivera v Barrett in drugi 2008, 13).

Pluralnost levice je moč zaznati tudi v samih strategijah za doseg političnih ciljev. Medtem ko je zmaga na volitvah in demokratična reforma države skupen cilj vsem, pomemben del socialnih gibanj zagovarja protistrankarsko in protidržavno ureditev, ki se osredotočajo na ljudski upor in samoupravljanje. Kot primer lahko navedemo gibanje zapatistov v Mehiki in *piqueteros* v Argentini (Barrett in drugi 2008, 13). Zapatisti leta 2006 na mehiških predsedniških volitvah ne podprejo Obradorja in stranke PDR, se odpovejo volilni participaciji in sprožijo svojo kampanjo, ki stremi k družbenemu opolnomočenju (Lievesley 2009, 22).

Strategije političnih sil, ki predstavljajo novo levico v Latinski Ameriki, se med seboj razlikujejo, saj nastajajo med dvema poloma. Med Leninistično obsesijo z zasegom državne oblasti in ekstremnim videnjem Hardta in Negrija, po katerih nova levica sestoji iz hiperdecentraliziranih mednarodnih omrežij, ki na lokalni ravni iščejo globalne oblike koordinacije, namesto reforme države in zasega državne oblasti (Barrett in drugi 2008, 13).

6.2 Raznovrstnost socialnih baz in političnih agend

Za Latinsko Ameriko je značilna heterogenost socialnih baz in pluralnost političnih agend, ki poleg tradicionalnega boja levice proti neenakosti svoj politični program razširijo še na boj proti raznim oblikam diskriminacije, kot je spolna, rasna, etična itd. oz. za spoštovanje drugačnosti. Kohezija politične zavesti je tako odvisna od vzajemnega priznavanja med strankami, gibanji in organizacijami, ki se iz različnih razlogov upirajo neoliberalizmu, imperializmu in ostalim oblikam neenakosti ter nadvlade (Barrett in drugi 2008, 14–15).

6.3 Pomen civilne družbe

Civilna družba v Latinski Ameriki ima velik pomen, saj ustvarja prostor za politično akcijo. Civilna družba je igrala ključno vlogo v uporabi zoper militantnim desničarskim diktaturam, kot v zavračanju tradicionalnega Leninističnega statizma. Latinskoameriška levica v obdobju avtoritarne militantne vladavine zaradi solidarnosti, podpore in javnega pritiska katoliške cerkve, organizacij za človekove pravice, progresivnih nevladnih organizacij in drugih civilno družbenih organizacij pride do spoznanja, da civilna družba je in igra pomembno vlogo v danih okoliščinah (Barrett in drugi 2008, 15).

6.4 Reformizem

Fundamentalno vprašanje za levico v prejšnjem stoletju je bila izbira med revolucijo ali reformo. Po koncu oborožene revolucije v Nikaragvi leta 1990 se je odgovor glasil v korist reforme. Reforme znotraj institucionalnih okvirjev ali pa nenasilne reforme zunaj institucionalnih okvirjev postane glavno vodilo nove levice v Latinski Ameriki. Levica se odpove nasilnim sporom kot sredstvu doseganja politične transformacije in državne oblasti. Reformizem v področje ekonomije posega z državnimi intervencijami, progresivno obdavčitvijo in demokratizacijo tržnega gospodarstva. Na ta račun pa je levica deležna kritike, saj ne ponudi alternative neoliberalizmu (Barrett in drugi 2008, 16–17).

6.5 Poglobljanje demokracije

Razočaranje z obstoječo demokracijo je eden izmed dejavnikov, ki na oblast prinese novo levico, ki se loti poglobljanja le-te. Zato ni presenetljivo, da levica daje velik poudarek poglobljanju in širitvi demokratičnega dometa v smeri predlogov in praks, ki kombinirajo

reprezentativno demokracijo s proaktivno demokratično participacijo (Barrett in drugi 2008, 17).

7 MED NEOLEBARIZMOM IN DEMOKRACIJO

7.1 Iskanje alternativ neoliberalizmu in kapitalizmu

Politična, socialna in ekonomska orientacija, značilna za posamezno državo, kjer je na oblasti nova levica, je odvisna od zapuščine neoliberalizma, vloge in moči socialnih gibanj ter zgodovinskega razvoja progresivnih strank, ki skupaj vplivajo na vlogo države v ekonomiji in socialni položaj prebivalstva (Barrett in drugi 2008, 18). Zato sta pomembni dve vprašanji, ali lahko nova levica ponudi alternativo neoliberalizmu in kakšna je relacija med obljubami ter omejitvami nove levice, ko je le-ta na oblasti. Kot primer lahko navedem Brazilijo, kjer Lula nadaljuje s politiko neoliberalizma svojih predhodnikov (Oliveria v Barrett in drugi 2008, 18), in Venezuelo, kjer naj bi Chavez predstavljal avtoritarno in populistično plat levice (Barrett in drugi 2008, 18).

Leve stranke na oblasti na lokalni ali pa nacionalni ravni so prišle do spoznanja, da je lažje mobilizirati ter kanalizirati vesplošno nezadovoljstvo z neoliberalizmom in težje oblikovati alternative, ki integrirajo zahteve nezadovoljnega prebivalstva v nacionalne politike, ki promovirajo socialno pravičnost. Dilema je prav tako politična kot ekonomska. Z ene strani so podrejene pritiskom globalnih trgov in ortodoksne ekonomije, ki jo promovirajo globalne finančne institucije, npr. Mednarodni denarni sklad (IMF), po drugi strani pa so odgovorne volivcem, ki so jih volili v želji po alternativni obliki ekonomije. Preživetje leve politične opcije je tako v veliki meri odvisno od rešitve dileme med nadaljevanjem neoliberalizma ali implementacijo alternativ oz. med nacionalnimi ali mednarodnimi omejitvami, s katerimi so soočene (Barrett in drugi 2008, 19). Tako si lahko na vprašanje, ali levica v Latinski Ameriki predstavlja alternativo neoliberalizmu, odgovorimo negativno.

Nove levice ne označujejo radikalne spremembe institucionalnih in makroekonomskih politik, ampak je implementacija socialnih reform. Nova levica ima tako tržno gospodarstvo za samoumevno, medtem ko implementira reforme, kot so programi zaboljšanje življenjskega standarda najrevnejših (npr. Fome Zero v Braziliji, Panes v Urugvaju), aktivnejša vloga države kot regulatorja in mediatorja med kapitalom ter delom, dostopnost in izboljšanje zdravstva, šolstva itd.; in bolj progresivno davčno politiko. Kljub temu, da te politike

izboljšujejo življenjski standard prebivalcev, pa ne predstavljajo alternative neoliberalizmu (Barrett in drugi 2008, 22).

Oblikovanje ekonomskih in socialnih alternativ je nepredvidljiv proces z več možnimi rezultati, zato je potrebno na tranzicijo v Latinski Ameriki gledati kot na »gibanje v določeni smeri, kot pa na gibanje proti jasnemu cilju« (Wright v Barrett in drugi 2008, 23). Kot merilo do kakšne mere levica ponuja alternative neoliberalizmu, pa šteje, kako se različni programi (odpravljanje socialnih neenakosti, demokratizacija ekonomije in trajnostni razvoj) približajo univerzalno sprejetim vrednotam nove levice. Pomembno pa se je zavedati, da levico na lovu za temi težnjami ovirajo v preteklosti zapostavljene zahteve prebivalstva, strukturno neugodna pozicija regije znotraj globalne ekonomije, nizek življenjski standard večine prebivalstva ter ostro nasprotovanje nacionalnih in mednarodnih elit progresivnim socialnim in ekonomskim spremembam (Barrett in drugi 2008, 23–27).

7.2 Nova levica in demokracija

Opozicija desnosredinskim vojaškim režimom ter propad real socializma in z njim konec revolucionarnih praks v osemdesetih letih prejšnjega stoletja ustvarita preobrat v smeri, ko idejo revolucije zamenja ideja demokracije kot osrednji koncept leve politične ideologije. Pomen demokracije za levico lahko razumemo z dveh vidikov. Kot sredstvo za doseg osrednjih ciljev ali pa kot cilj sama po sebi, ne zgolj zaradi travmatične izkušnje avtoritarizma, zaradi česar so bolj spoštovane osnovne državljanske svoboščine, ampak tudi zato, ker lahko demokracija postane objekt spremembe. S tem mislimo na poglobljanje demokracije. Demokracija je arena za implementacijo reform, ki razširjajo in poglobljajo demokratične prakse, tudi zunaj institucionalnih okvirjev. Zato bi bilo bolj primerno govoriti o demokratizaciji kot o trajajočem in dinamičnem procesu, kot o demokraciji kot končnem stanju (Barrett in drugi 2008, 27–29).

V praksi se poglobljanje demokracije odvija na dveh področjih. Na področju reprezentativne demokracije nastanejo različne stranke kot promotorji in poroki demokratičnih pravil igre, ki s sodelovanjem na demokratičnih volitvah vzdržujejo volilni sistem, ki bi se sicer zaradi izgube tradicionalnih strank lahko sesul. In uvajanju participatorne demokracije, ki je postala osrednja ideja v ideologiji in programih številnih levih gibanj in strank. Kot primer participatornega sistema odločanja lahko omenim Svet skupnosti v bolivijski regiji

Cochabamba (Santos v Barrett in drugi 2008, 30). Pri ustvarjanju latinskoameriške participatorne demokracije igra pomembno vlogo proces poglobljanja demokracije in še ena značilnost nove levice: revitalizacija civilne družbe in njena artikulacija z državo (Barrett in drugi 2008, 29–30).

Vključevanje demokracije v politične programe nove levice pa ne poteka vedno soglasno in brez napetosti. Nekaj vidnejših družbenih gibanj ima namreč globoke zadržke glede transformativnega potenciala institucij v demokratičnem sistemu. Kot primer lahko navedem gibanja staroselcev in campesino v Boliviji, ki izražajo to nezaupanje in zagovarjajo neposredno demokracijo kot bolj učinkovito (Barrett in drugi 2008, 30–31).

8 AKTERJI NOVE LEVICE: DRUŽBENA GIBANJA STRANKE IN VLADE

Pomembna komponenta in glavna novost nove levice v Latinski Ameriki so družbena gibanja, ki služijo kot protiutež silam socialne neenakosti in osnovno gonilo za socialne in politične spremembe. Značilno za novo levico je, da je največji vzpon doživela v državah z močnimi družbenimi gibanji kot npr. v Boliviji, kjer so robustna in zelo dobro organizirana družbena gibanja sposobna učinkovito izvajati neposredni pritisk na odločitve vlade in ekonomijo. Ter bolj negotovo usodo v državah, kjer so bila družbena gibanja zaradi zgodovinskih okoliščin šibkejša (Kolumbija). Značilna za družbena gibanja je evolucija zahtev v različnih državah, ki so zahteve za privilegije specifičnih družbenih skupin npr. sindikati, *campesinos*, avtoprevozniki, razširile na univerzalne zahteve po državljanskih pravicah in obrambi temeljnih človekovih pravic. Skupno jim je tudi dolgotrajen cikel protestov, ki so ga doživela, z mobilizacijo proti privatizaciji v začetku devetdesetih let in nadaljevanjem z mobilizacijo *ahorristas* (malih investitorjev), nezaposlenih delavcev in delov srednjega razreda, ki jih je prizadel drugi val strukturnih prilagoditev na začetku 21. stoletja. Začetna usmerjenost proti neoliberalnim reformam se je razširila na mobilizacijo proti tradicionalnim političnim akterjem, odgovornih za te reforme (Barrett in drugi 2008, 31–33).

Medtem ko so družbena gibanja ključna komponenta vzpona nove levice v Latinski Ameriki, pa na drugi strani obstajajo gibanja kot npr. zapatisti, ki razvijejo svojo pozicijo *grassroot*, osredotočeno na samoupravljanje na lokalni ravni in razglašajo svojo protipolitično držo. Zavzemajo se za obliko družbene in politične organizacije, ki lahko nastane samo na način *bottom –up* kot oblika vladavine »vseh za vse« (Hardt in Negri 2009).

Družbena gibanja lahko vplivajo na državne ukrepe, lahko pa tudi vplivajo na preoblikovanje države v smislu poseganja le-te v socialne in ekonomske pravice v smislu zmanjševanja neenakosti. Lahko vplivajo tudi na spremembo oblik državne reprezentacije in jih v tem smislu naredijo bolj dostopne in dojemljive za spremembe od spodaj (Barrett in drugi 2008, 33–35).

Prav tako pomembna komponenta nove levice v Latinski Ameriki so politične stranke, ki igrajo ključno vlogo pri doseganju ciljev leve alternative. Leve politične stranke služijo kot medij družbenih gibanj, ki jim omogočajo projeciranje njihove socialne moči in izražanje njihovih zahtev na političnem prizorišču. Politične stranke so pozicionirane, da promovirajo

široko zasnovane programe in tako povezujejo različne družbene akterje in gibanja ter artikulirajo njihove interese v nacionalne politike glede na njihove partikularne zahteve.

Tako kot so politične stranke zadolžene za opravljanje zgoraj navedenih nalog, pa je njihova volilna logika lahko v konfliktu z družbenimi gibanji. Imperitiv zmage na volitvah sili leve stranke v zastopanje programov, ki ne naslavljajo samo njihove primarne volilne baze nižjega razreda, ampak tudi srednji in višji sloj. Zato se lahko zgodi, da postanejo zahteve določenih družbenih gibanj marginalizirane in jim stranke obrnejo hrbet, kar pa se najpogosteje zgodi šele po zmagi stranke na volitvah (Przeworski v Barrett in drugi 2008, 35). Kot primer lahko navedem Kirchnerjevo vlado, ki po zmagi na volitvah poizkuša demobilizirati družbena gibanja, ki so ji pomagala na oblast, da bi dosegel večjo politično stabilnost. Leve politične stranke lovijo ravnovesje med zastavljenimi političnimi programi, po katerih se ločijo od strank desnice, in med ekonomskimi ter političnimi, nacionalnimi in mednarodnimi omejitvami, ki jih silijo proti bolj sredinski orientaciji. Študije primerov kažejo, da so v praksi stranke levice sledile podobni poti razvoja pri gradnji svojega političnega zaledja. Pot razvoja jih je vodila od lokalne in provincialne ravni do volilne zmage na nacionalni ravni. Najbolj nazorna primera sta urugvajaska stranka *Frente Amplio* (FA), ki je svoj ugled zgradila v petnajstih letih vladanja na lokalni ravni v mestu Montevideo, preden je leta 2005 doživela uspeh na nacionalnem nivoju; in stranka *Partido de los Trabajadores* (PT) v Braziliji, ki se je povzdignila na oblast po več kot desetletju uspehov na lokalni ravni (Barrett in drugi 2008, 35–36).

Družbena gibanja, politične stranke in vlade lahko med seboj tvorijo različna razmerja sodelovanja in konfrontacije. Idealen scenarij za uspeh nove levice bi vseboval močna družbena gibanja, stranke in vlado, ki so med seboj v dinamičnem razmerju, ki bi odločilno vplivala na možnost izgradnje alternative. Mobilizacija množic in družbena gibanja proizvajajo *grassroot* zahteve, ki jih stranke artikulirajo v svoje politične programe; vlade pa v okviru teh programov izvajajo reforme in poglobljajo demokracijo. Kot najboljši primer tega kompleksnega modela lahko navedemo Bolivijo, za katero so značilna močna družbena gibanja, katerih naslednik, levo politična stranka *Movimiento al Socialismo-Instrumento Político por la Soberanía de los Pueblos* (MAS), je trenutno na oblasti. Nasproten scenarij pa predstavljajo šibka družbena gibanja in šibke stranke, ki nimajo moči, da bi se povzpele na oblast (Kolumbija). Vsi primeri iz prakse pa se nahajajo nekje med obema scenarijema (Barrett in drugi 2008, 36–37).

9 ŠTUDIJA PRIMERA: BOLIVIJA

Najpomembnejšo demokratično spremembo v Latinski Ameriki predstavlja izvolitev Eva Moralesa, prvega staroselskega predsednika v Boliviji. Staroselsko prebivalstvo, ki predstavlja večino, dolgo marginalizirano in izključeno iz prevladujoče politike, prvič resno stopi na politično prizorišče. Prične se obdobje demokratične kulturne revolucije, ki stremi k večji socialni pravičnosti, spremembi, ki se bo zgodila znotraj demokratičnih okvirjev.

Morales v svojem inavguracijskem govoru leta 2006 poudari svoje predloge in svoje ideje. Govor prične s pojasnilom, kako so bolivijski staroselci podjarmljeni in poniževani skozi stoletja in da njegova vlada zaznamuje dokončno prekinitev tega »zgodovinskega problema«. Da ta zgodovinski dogodek potrjuje, da so spremembe mogoče samo pod vlado staroselskega prebivalstva, ki jih imenuje za moralni rezervoar človeštva. Morales poudari, da je prišlo do točke, kjer je kapital nakopičen v rokah peščice, kar se mora spremeniti v demokratičnih okvirih in je naloga njegove vlade. Zaradi marginalizacije staroselskega prebivalstva pravi, da se mora prekiniti obdobje kolonialne države. Naznani, da je demokracija najboljši način za dekolonizacijo, končanje nepotizma in izkoreninjenja korupcije (druga na svetu leta 2002). Svoj govor nadaljuje s pripovedovanjem o zgodovinskem »ropanju« bolivijskih naravnih virov, dejavnostjo tolerirano in spodbujano s strani prejšnjih vlad. Pravi, da je politika pot do boljšega gospodarstva v prid ljudi, kar pa za Bolivijo ne velja. Kot primer navaja vodo, ki bi morala biti javna dobrina. Pojasnjuje, da je privatizacija naravnih virov absurden pojem, ki ga bo njegova administracija izločila. Pojasnjuje, da je ravno privatizacija naravnih virov (voda, kokini listi, plin) tisto, kar je sprožilo odpor bolivijskega ljudstva. Govori o redistribuciji zemlje, navezujoč se na veleposestnike in poddržavljenju njihovih neproduktivnih zemljišč. Zavzema se za industrializacijo bolivijskih naravnih virov, ki bo ljudi potegnila iz revščine. Poudarja, da se bo na novo pogajal s tujimi energetske podjetji (Total, Repsol, Petrobras) v smeri in na način, da se vzpostavi popoln državni nadzor nad naftno industrijo in s tem poveča prihodek od izkoriščanja nafte (druga po zalogah v Latinski Ameriki) in plina. Pobran denar se bo namenil za več socialnih projektov, med drugim za izobraževanje in zdravstvo. Sklene, da neoliberalni ekonomski model v Boliviji ne deluje, in jasno izrazi, da politike in vrednote ZDA v Boliviji ne bodo več ponižno sprejete. Pojasni, da so za gospodarski razvoj in rast potrebna politika in zakoni, ki so bolivijski. Jasno izrazi potrebo, da se skliče Ustavodajno skupščino, ki bo na novo napisala ustavo, saj je potrebna nova oblika organiziranja vlad, ki bo

vključevala staroselsko prebivalstvo in regionalno avtonomijo. Ti ukrepi, pojasni Morales, bodo služili poglobljanju demokracije, ki ni samo pravica voliti, ampak tudi pravica do dostojnega življenja (Gomez 2006, 140–147).

9.1 Kratka zgodovina bolivijske levice v 20. stoletju in njena politična zapuščina

Za Bolivijo so značilna močna družbena gibanja, ki se skozi vso zgodovino z upiranjem in protesti upirajo avtoritarnim oblikam oblasti (*caudillos*) ter izkoriščanju, ki zaznamuje precejšen del latinskoameriške zgodovine. Med njimi je najpomembnejša revolucija leta 1952, s katero se konča diktatura García Meze in doseže podržavljenje bolivijskega naravnega bogastva – rudnikov in agrarna reforma. Glavni protagonist revolucije so bili močno politizirani sindikati rudarjev, katerih unija *Federación Sindical de Trabajadores Mineros de Bolivia* (FSTMB) je tvorila jedro in avantgardo na novo ustanovljene *Central Obrera Boliviana* (COB) (Petras in Veltmeyer 2005, 177). Nacionalizacija naravnih virov tako postane eden izmed ideoloških temeljev levice, kar odraža odvisnost bolivijskega gospodarstva od rudnih bogastev.

V sedemdesetih letih 20. stoletja se z gibanjem *Katarismo* prične pomembno družbeno gibanje staroselcev, kar oslabi moč rudarskih sindikatov, saj se poleg razrednega boja zavzemajo tudi za kulturne in politične pravice zgodovinsko najbolj zapostavljene družbene skupine. Gibanje *Katarismo* se zavzema tudi za izboljšanje položaja kmečkih delavcev in na osnovi tega nastane novo sindikalno združenje kmečkih delavcev *Confederación Sindical Única de Trabajadores Campesinos de Bolivia* (CSUTCB). S propadom FSTMB-ja, zaradi privatizacije več državnih rudnikov leta 1985, CSUTCB postane jedro neodvisnega organiziranja delavskega razreda (Petras in Veltmeyer 2005, 178).

Ena izmed bolje organiziranih in najodmevnejših skupin znotraj CSUTCB pa postane gibanje *cocaleros* (pridelovalci kokinih listov) v provinci Chapare, kjer je več zaporednih vlad poskušalo izkoreniniti gojenje kokinih listov, kar so podpirale tudi ZDA z programom *zero coca policy* (program za izkoreninjenje kokinih listov) (Crabtree 2009, 93–94). Gibanje *cocaleros* predstavlja odskočno desko za Eva Moralesa, ki se je gibanju pridružil leta 1981, in od leta 1994 predseduje petim federacijam Cochabambe, iz katere je leta 1995 nastala politična organizacija *Asamblea por la Soberanía de los Pueblos* (ASP), ki se je kasneje preimenovala v *Movimiento al Socialismo* (MAS) (Tapia 2008, 220).

9.2 Ekonomska liberalizacija Bolivije v osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja

Razloge za Moralesovo zmago na volitvah leta 2005, na katerih je dobil 53,47 odstotkov glasov (Electoral Geography 2.0), je mogoče najti v prevladujočem razpoloženju po spremembah, ki se izoblikuje predvsem zaradi negativnih posledic avtoritarizma in neoliberalizma, ki zaznamuje pretekla desetletja. Moralesova zmaga je končala ponavljajoči se vzorec izmenjavanja oblasti med strankami, ki so po končanju diktature in obnovitvi demokracije leta 1980 izgubile svoj monopol na oblasti. Te stranke so *Movimiento Nacionalista Revolucionario* (MNR), *Movimiento de la Izquierda Revolucionaria* (MIR) in *Acción Democrática Nacionalista* (ADN), ki zastopajo interese višjega družbenega sloja ter neoliberalne reforme in so potisnjene na obrobje, saj med drugim pridobijo nezdrav ugled klientalizma in korupcije (Muñoz-Pogossian 2008, 16–24).

V poznih osemdesetih in devetdesetih letih 20. stoletja Bolivija postane preizkusni poligon za neoliberalne ekonomske politike. Sprejetih je bilo več reform v smeri spodbujanja tržnega gospodarstva z močnim zasebnim sektorjem. Najbolj viden element spodbujanja tržnega gospodarstva so bili privatizacijski programi, ki so poskušali pritegniti tuje investitorje, predvsem v industrijo nafte in plina. Bolivija je postala neke vrste izložba mednarodnih finančnih institucij zaradi strukturnih prilagoditev in uspeha liberalizacijskih politik (Wolfensohn v Crabtree 2009, 94).

Ekonomska liberalizacija je bila javnosti »prodana« kot pot, ki ustvarja delavna mesta na podlagi izvozne rasti, vendar pa so bili njeni učinki negativni. Kljub temu, da se je bolivijski izvoz občutno povečal, prav tako kot obseg tujih investicij, pa se življenjski standard velike večine prebivalstva ni, povečal pa se je prepad med revnimi in bogatimi (Crabtree 2009, 94). Gospodarska recesija v Boliviji med letoma 1998 in 2002 pa je vsesplošni pesimizem še povečala. Več kot očitno je postalo, da je ekonomija, ki temelji na izvozu, osredotočena na kapitalsko intenzivne tuje korporacije, ne dosega razvojnih potreb države oz. ne odpravlja revščine (PNUD v Crabtree 2009, 94).

Privatizacijske politike so občasno sprožile nasilno opozicijo s strani raznih sindikatov in drugih, vendar njene implementacije niso zavrli. S privatizacijo rudarskega sektorja se je politična vloga sindikatov še zmanjšala. Pomanjkanje učinkovite oblike upora, ki je sledilo, pa

ni trajalo dolgo. Poskus privatizacije vode v Cochabambi (tretje največje mesto v Boliviji) je izzvalo obsežno, nepričakovano družbeno reakcijo (Crabtree 2009, 94).

9.3 Družbena gibanja in njihova učinkovitost

Po petnajst letnem obdobju (1985-2000) ekonomske liberalizacije Bolivije, elitistične demokracije in zatiranja civilne družbe, le-ta doživi svoj preporod leta 2002, z uporom proti privatizaciji vode v Cochabambi. Prične se revolucionarni cikel, ki ponuja edinstveno časovno okno v izzive, s katerimi se sooča Moralesova vlada in celoten južnoameriški kontinent (Webber 2008, 60).

Revolucionarna faza leta 2000 se prične s tako imenovano »vojno za vodo«, ki vključuje široko zaveznitvo interesov proti privatizaciji vode. Matere in žene, sindikalisti, *campesinos*, študentje oz. državljani vseh vrst zasedejo ulice in trge v Cochabambi (Almeida in Johnston 2006, 8). Upravljanje mestnega vodovoda je bilo privatizirano septembra, leto pred tem in v nekaj tednih se cena vode podraži za približno 200 odstotkov. Koalicija, nasprotujoča privatizaciji in višini cen vode z imenom *La Coordinadora*, v prvih mesecih upora organizira proteste in stavke, nakar se stvari zaostrijo. Aprila izbruhne bitka med koalicijo in oboroženo vojsko. Po približno tednu dni je vlada podlegla pritiskom in sporočila, da je pogodbo preklicala (Ballve 2006, 151).

Zgodnja osemdeseta leta za bolivijsko prebivalstvo predstavljajo drugačne čase. Razširjeno pomanjkanje hrane, astronomska hiperinflacija in splošna nestabilnost so prisilila vlado, da leta 1985 skliče predčasne volitve. Víctor Paz Estenssoro iz stranke MNR zmaga kot predsednik že četrtič. Paz je bil voditelj bolivijske revolucije leta 1952, ki je v svojih zgodnjih letih vpeljala številne reforme: poddržavljenje ključne industrije, agrarno reformo, splošno volilno pravico, izobraževalne programe, razne subvencije in druge oblike socialne zaščite. Po dramatičnem preobratu od svoje bolj radikalne preteklosti po volitvah 1985 je Paz angažiral svojega, v ZDA izobraženega, finančnega ministra Gonzalo »Goni« Sáncheza de Lozado, da začrta novo strategijo bolivijskega gospodarstva, imenovano »Nova ekonomska politika«. Tri tedne po inavguraciji Paz podpiše »Vrhovni odlok št. 21060«, ki označuje začetek radikalne neoliberalne preobrazbe Bolivije in sistematično odstranitev države, zgrajene v revoluciji leta 1952. Vloga države v gospodarstvu slabi, industrija in storitve so bile privatizirane, javna poraba se je zmanjšala, sindikati in delovna zakonodaja so bili oslavljeni, finančni sektor je bil dereguliran, država je postala odprta za posle (Ballve 2006, 152–153).

Z uporabo sodobnih orodij ekonomske moči (draženje posojil, pomoči in odpis dolga) sta Svetovna banka in IMF bolivijsko vlado prisilila v prodajo svojih javnih podjetij v zasebne roke. V pogajanjih med Svetovno banko in vlado glede dolga leta 1990 je na primer Svetovna banka odpisala 600 milijonov dolarjev dolga v zameno, da se privatizira vodno omrežje Cochabambe. V zameno je vlada podelila 40-letno pogodbo konzorciju *Aguas del Tunari*, katerega večinski lastnik je korporacija Bechtel iz ZDA. Prav tako je pod enakim pritiskom Svetovne banke vlada privatizirala skupen vodni sistem El Alta in sosednjega La Paza, koncesijo pa podelila konzorciju *Aguas del Illimani*, katerega večinski lastnik je korporacija Suez iz Francije. Pet let po tistem, ko so prebivalci Cochabambe dobili bitko za vodo in za njeno upravljanje ponovno vzpostavili javno podjetje z mehanizmi za sodelovanje prebivalcev, je Federacija sosedskih svetov (FEJUVE) iz El Alta dobila podobno bitko. Pod konzorcijem se je cena vode povišali za 35 odstotkov, medtem ko je strošek komunalnega priklopa znašal 445 dolarjev, kar je prizadelo 53 odstotkov prebivalcev El Alta, ki si tega niso mogli privoščiti. Po neuspešnih pogajanjih je FEJUVE sklical splošno stavko. Protestniki so paralizirali mesto, mednarodno letališče in zasedli sedež podjetja Illimani. Po dveh dneh protestiranja so prisilili vlado k preklicu pogodbe (Ballve 2006, 153–154).

Prav tako kot Svetovna banka je zahrbtno vlogo pri določanju gospodarske politike Bolivije igral IMF. Leta 2003 je IMF vladi priporočil proračunske cilje in kot najboljši način za doseg le-teh predlagal povečanje davkov. Možnost večje obdavčitve zasebnih podjetij, ki črpajo nafto in plin, je bila izključena zaradi bojazni vlade, da ta zaradi tega ne bodo več investirala v bolivijsko gospodarstvo. Edini možnost, da bi vlada lahko izpolnila zahteve IMF, je bil dvig davka na dohodek. Sprva je vlada razmišljala o dvigu davka samo za bogate Bolivijce, vendar projekcije napovedi proračuna pokažejo, da ta ne bo dosegla proračunskih ciljev. Zato se je februarja 2003 Goni odločil za davčno strukturo, ki bo vključevala vse Bolivijce, ki zaslužijo najmanj dvakratno minimalno plačo. V državi izbruhnejo protesti, predvsem v La Pazu, kar privede do enodnevnega streškega obračuna z vojsko. Nekaj dni kasneje je bila vlada znova prisiljena, da se uskladi z zahtevami javnosti (Ballve 2006, 154–155).

Vojna za vodo v Cochabambi in El Altu, skupaj z drugimi lokalnimi mobilizacijami, kot npr. proti izkoreninjenju kokinih listov, so bili večinoma obrambni upori. Čeprav upor proti povišanju davka ustreza tej opredelitvi, se razlikuje v tem, da je bil po obsegu nacionalen.

Tako imenovana »vojna za plin«, v septembru in oktobru 2003, ki je zrušila Gonijsko administracijo in njeno ustavo, se močno razlikuje od prejšnjih ljudskih vstaj. Gibanja kot so uporniške skupine iz osiromašenih visoko ležečih predelov in FEJUVE iz El Alta, obtožijo tuje korporacije, glede privilegijev, ki jih imajo od prodaje velikih rezerv plina. Poleg tega se družbena gibanja združijo v zavezništvu okoli skupnih zahtev, ki so vključevale zahtevo po nacionalizaciji državne industrije ogljikovodikov. Demonstracije so se nato razširile po vsej Boliviji in prisilile predsednika k odstopu. Ta dogodek predstavlja kvalitativni preskok družbenih gibanj k izgradnji alternativnega političnega projekta. Razvijejo se od obrambne in lokalne, do pozicije, ki je nacionalna in napadalna (Ballve 2006, 155–156).

Po odstopu predsednika Carlosa Mese se družbena gibanja osredotočijo na preprečitev inavguracije podpredsednika Senata, Hormanda Vaca Dieza, za naslednjega predsednika Bolivije. Protestniki so se zgrinjali iz vse države v mesto Surce in z obkolitvijo mesta preprečili inavguracijo še enega od predstavnikov elite. V dramatičnem razvoju so bila gibanja deležna tudi taktične podpore vojske, ki je med drugim na tiskovni konferenci opozorila Kongres, naj prisluhne glasu ljudstva. To dejanje je toliko bolj omembe vredno zaradi dolge zgodovine zvestobe bolivijske vojske do ZDA, ki so jo kupovale z velikodušnimi finančnimi injekcijami in nakupi sodobnega orožja, podpirale pa so inavguracijo Vaca za naslednjega predsednika (Ballve 2006, 156–157). ZDA so skovale to odvisnost vojske skozi, z njihove strani financirano, »vojno proti drogam«, dolgotrajnim nizko intenzivnim obdobjem konfliktov v Boliviji, ki je pripeljalo do kršenja človekovih pravic in več mrtvih med *cocalerosi*. Iz obdobje te nasilne represije 1998–2003 pa se razvije stranka MAS, ki zagovarja interese gojiteljev koke in z njihovo podporo v vojni zmaga (Hylton in Thomson 2006, 164).

Družbena gibanja, zlasti, če delujejo usklajeno, predstavljajo za vladne politike možnost zunajvladnega veta, veta, ki je bil nekoč izključna domena ZDA in transnacionalnega kapitala. Uspeh družbenega gibanja v Cochabambi in kasneje v El Altu, kjer so z ustvarjanjem pritiska vlado prisilili, da je popustila, je imel multiplikacijski učinek po vsej Boliviji. Različna družbena gibanja so tako ustvarila osnovo za novo politično stranko MAS. MAS je postala nova vrsta politične stranke, s svojimi koreninami trdno zaraščenimi v civilni družbi. Z Evo Moralesom pa je stranka MAS zrasla od regionalne sile v nacionalno politično gibanje (Crabtree 2009, 96–97).

9.4 MAS na oblasti

V Boliviji je prevladovalo vsesplošno razpoloženje po spremembah, ampak točna smer, v kateri naj bi se spremembe odvile, ni bila jasna. V svoji želji, da bi maksimirali nezadovoljstvo z statusom quo, se je stranka MAS predstavila kot njegova antiteza, vendar njen politični program ni bil popolnoma jasen (Crabtree 2009, 98).

Izziv transformacije od kritične opozicije na oblast, od protestov do predlaganja politik, je bil izjemno velik. Ob pomanjkanju administrativnih izkušenj in kadra birokratov za načrtovanje in izvrševanje politik je politično gibanje, kot ga je predstavljala stranka MAS, bilo le nekoliko več kot ohlapno strukturirana koalicija družbenih gibanj, daleč od disciplinirane in hierarhično urejene organizacije, potrebne za hitre in radikalne spremembe (Crabtree 2009, 98).

Seveda je še prezgodaj, da bi podali celovito oceno vladavine stranke MAS, njene dosežke in omejitve. Večji poudarek je zato namenjen pobudam in njihovim takojšnjim učinkom na številnih področjih politike: večja vloga države v ekonomiji (predvsem nad ogljikovodiki), transparentnost politike, prestrukturiranju političnih institucij, pobude na področju socialne politike in bolivijski zunanje-politični odnosi predvsem z Venezuelo, Brazilijo in ZDA.

9.5 Vzpostavljanje primata države

Moralesova zmaga odraža jasno nasprotovanje ekonomskemu liberalizmu, promoviranemu s strani mednarodne finančne skupnosti v preteklih desetletjih in ponovno utrditev prevlade države, ki s podporo velike večine prebivalstva nacionalizira bolivijske naravne vire. Z drugimi besedami, uvaja socializem tako kot ostali voditelji v Latinski Ameriki, od Chaveza v Venezueli, Kirchnerja v Argentini, Corre v Ekvadorju in Lule v Braziliji.

1. maja 2006 je bolivijska vojska prevzela nadzor nad glavnimi plinskimi nahajališči. Poteza je bila zasnovana kot demonstracija odločnosti nove vlade po nacionalizaciji glavnih virov državnih prihodkov. Tako imenovana »nacionalizacija« nahajališč ogljikovodikov je bila v bistvu enostranska zahteva, da obstoječi tuji investitorji podpišejo nove pogodbe, s čimer tiste, podpisane v obdobju privatizacije v devetdesetih letih, postanejo nične. Nove pogodbe so okrepile primat državnega naftnega podjetja *Yacimientos Petrolíferos Fiscales Bolivianos* (YPFB) in spremenile davčni režim, ki bistveno dvigne prispevek tujih investitorjev v državni

proračun. Takšne in drugačne točke so bile predmet referendumu leta 2004, kjer je 92,19 odstotkov volivcev potrdilo (Electoral Geography 2.0), da je treba povečati državni nadzor nad temi panogami (Crabtree 2009, 99).

Prav tako stranka MAS spremeni davčni režim v rudarskem sektorju. Za ta sektor so od devetdesetih let naprej značilni nizki davki s ciljem, da bi pritegnili nove naložbe rudarskih podjetij. Dolgo največji zasebni lastnik rudnikov v Boliviji v tem obdobju pa je takratni predsednik in njegova družina, ki so zaradi nizkih davkov imeli koristi (Crabtree 2009, 100).

Naslednje področje, kjer vlada zagovarja večji nadzor države, pa je kmetijski sektor. Glede na to, da agrarna reforma iz leta 1952 ni bila implementirana v celoti, je vlada leta 2006 oblikovala zakon, ki omejuje velikost kmetijskih zemljišč, če ta ne služijo niti družbenemu niti gospodarskemu namenu. Vendar pa je implementacija zakona leta 2007 prekinjena, ker je šlo za taktično odločitev, da bi se preprečila morebitna nasilna soočenja med podporniki in nasprotniki zakona (Crabtree 2009, 101).

9.6 Ustavodajna skupščina in nova ustava Bolivije

Ena izmed prvih odločitev nove vlade je bila, da skliče ustavodajno skupščino, ki bo na novo napisala državno ustavo, s katero bi spremenila razmerje med državo in civilno družbo. Ustavodajna skupščina je bila oblikovana avgusta 2006 in naj bi v roku enega leta sestavila osnutek nove ustave, o kateri pa bi volivci nato odločali na referendumu. Temu pa je nasprotovala opozicija desnosredinskih strank, ki so pobudo ovirale vse do januarja 2009, ko je novo ustavo potrdilo 61,43 odstotka volivcev (Crabtree 2009, 101).

Novo ustavno besedilo uvaja številne pomembne spremembe v institucionalno strukturo bolivijske države in poudarja njeno večnacionalno in komunitarno naravo. Ustava opredeljuje Bolivijo kot enotno večnacionalno in sekularno državo, uradno poznana kot večnacionalna država Bolivija (*Estado Plurinacional de Bolivia*). Poziva k mešanemu gospodarstvu v katerem bodo privatna in državna podjetja obstajala vzporedno. Drugače povedano: gre za sistem individualnega in kolektivnega odločanja o uporabi in distribuciji ekonomskih virov. Omejuje zasebno lastništvo kmetijskih zemljišč na največ 5000 hektarov. Priznava različne avtonomije na lokalni ravni. Izboljšuje metode za zastopanje in participacijo. Uvaja

etnične kvote za sestavo parlamenta. Uvaja možnost odpoklica volitev za vse izvoljene uradnike, povečuje število sedežev v senatu itd (Nova državna ustava 2008).

Levica v Boliviji je izkoristila potencial demokracije in se lotila spreminjanja njene forme, preoblikovanja šibkih državnih institucij in reformiranja okvirjev politike. Rezultati, vse od Moralesove inavguracije pa do danes, so očitni, vendar bo potrebno več kot samo nekaj let, preden se bodo približali idealu (Crabtree 2009, 91–92).

9.7 Socialna agenda

V petletnem razvojnem planu 2006–2011, objavljenem junija 2006, je nova vlada načrtala nekatere od svojih socialno-ekonomskih smernic in poudarek, da je potrebno oblikovati pošteno, bolj enakopravno in demokratično družbo. Petletni plan je bil oblikovan na nekoliko optimistični predpostavki, da bo gospodarska rast približno 7-odstotna na letni ravni in da bo večje vlaganje v bolivijsko gospodarstvo dvignilo državni proizvodni potencial, hkrati pa bistveno zmanjšalo stopnjo revščine oz. izboljšalo življenjski standard večine prebivalstva (Crabtree 2009, 104).

Medtem, ko gospodarska politika stranke MAS predstavlja zavesten poskus obrniti se stran od konceptov neoliberalizma, pa se na področju socialne politike ni dosti spremenilo. Inovacije v programih socialne politike:

- Bono Juancito Pinto: program namenjen izboljšanju dostopa do primarnega izobraževanja, ki se financira iz prihodkov od prodaje ogljikovodikov in pomaga več kot milijon otrokom.
- Program univerzalnega zdravstvenega zavarovanja: zagotavlja brezplačno zdravstvo za mlajše od 21. let in posebne ugodnosti za ženske med 21. in 59. letom (reproduktivno zdravje). Zaradi pomanjkanja zdravstvenih delavcev jih je s Kube prišlo približno 1700.
- Renta Dignidad: univerzalni sistem pokojninskega zavarovanja za starejše nad 60 let.
- Program reševanja stanovanjske problematike itd.

Mnogi od teh programov so še v začetni fazi, zato je ocenjevanje uspešnosti socialnih programov nemogoče. Ampak glede na začetni uspeh programov se zdi verjetno, da se bodo množili in razširili. Na dolgi rok pa bodo socialni prejemki odvisni predvsem od vladne

zmožnosti upravljanja gospodarstva, zlasti na področju obvladovanja inflacije in večanja zaposlenosti z rastjo BDP-ja (Crabtree 2009, 104–105).

9.8 Bolivija in zunanji svet

Na področju zunanje politike poskuša Morales preusmeriti tradicionalno zvestobo svoje države stran od ZDA ter okrepiti odnose z drugimi državami (Kubo, Venezuelo, Francijo, Kitajsko, Južno Afriko, Brazilijo in Argentino), ki jih je tudi izbral za prvi obisk na državni ravni. Največ pozornosti nova vlada namenja integraciji ALBA, znotraj katere je Venezuela najpomembnejši ideološki in gospodarski partner, ter integraciji Unasur. Najpomembnejšega partnerja v gospodarskem smislu pa za bolivijski izvoz predstavljata Brazilija in Argentina, kamor Bolivija poleg drugih dobrin izvozi skoraj ves svoj plin; Petrobras (brazilska mednarodna energetska korporacija) pa je najpomembnejši tuji investitor v Boliviji (Crabtree 2009, 105–106).

Zunanje politični odnos do ZDA pa je predvsem zaradi programa izkoreninjenja koke in trenj z družbenim gibanjem *cocaleros* kritično. Tako, kot je bilo bridko opozorili s strani ZDA v predvolilnem obdobju leta 2002, da naj Bolivija dvakrat premisli o posledicah, preden glasuje za stranko MAS. Kljub vsemu pa se zaradi odvisnosti nekaterih panog v Boliviji od blagovne menjave med državama ta napetost zmanjšuje (Crabtree 2009, 106).

10 SKLEP

Latinska Amerika je vse od Kolumbovega »odkritja« 1492 žrtev izkoriščanja njenih resursov in avtohtonega prebivalstva. Žrtev kolonialnega gospostva evropskih elit, po osamosvojitvi pa žrtev imperialističnih teženj Združenih držav Amerike, ki so z Monroejevo doktrino in programom »manifest usode« opravičili širjenje svojega vpliva v Latinski Ameriki. Sledilo je obdobje vojaških posegov, dolarske diplomacije, oblasti nasilnih diktatorjev (podanikov tujega kapitala) in imperialistične politike ZDA vse v dobrem duhu ohranjanja stabilnosti v regiji za nadaljevanje nemotenega izkoriščanja oz. svobodne trgovine. Nezadovoljstvo z rezultati neoliberalizma, kot so naraščanje brezposelnosti, privatizacija, fleksibilizacija trga delovne sile, masovna migracija v mesta, rast sive ekonomije, finančne krize, neenakost, revščina, zadolženost, korupcija, pojav multinacionalk, ki iztegujejo roke po naravnem bogastvu teh držav, nezadovoljstvo z vsiljenim modelom washingtonske demokracije in zavračanje zunanje politike ZDA, so pripeljale do preobrazbe političnega prizorišča v Latinski Ameriki, s katerim se končuje 200 let trajajoča era Monroejeve doktrine, s katero so si ZDA jemale pravico uveljavljanja svoje hegemonije na zahodni polobli. Zaradi posledic neoliberalizma in imperializma se v Latinski Ameriki razmahnejo družbena gibanja in levosredinske vladne koalicije, ki vlivajo upanje po radikalnih spremembah. Nikjer pa možnosti družbenega vzpona ne iztopajo tako kot v Boliviji, državi z največ staroselskega prebivalstva na kontinetu.

Pred dogodki v oktobru 2003 nihče ni pričakoval presenetljive preobrazbe, ki je čakala državo. Medtem, ko je bilo očitno, da je neoliberalni model v zatonu, z nastopom recesije leta 2000 na obzorju ni bilo nove alternative za politično in gospodarsko reorganizacijo na domačem ali mednarodnem obzorju. Za preživetje socialistične ali nacionalistične politične ekonomije se je zdelo, da nima velike podpore v strokovnih krogih. Medtem, ko je reakcijo na neoliberalizem morda bilo pričakovati kot možnost razvoja, pa nihče ni vedel, kako bi naj izgledal nacionalizem 21. stoletja. Najmanj pa je bilo pričakovati novo nacionalno-družbeno formacijo, ki temelji na staroselskem prebivalstvu, značilnosti, ki razlikuje Bolivijo od preostale Latinske Amerike (Hylton in Thomson 2007, 144).

Cikel uporov, ki se je pričel z vojno za vodo v Cochabambi leta 2000, pridobi revolucionarno nacionalno dimenzijo v dramatični staroselski in vsesplošni vstaji v El Altu oktobra 2003. Ta obširna in spontana mobilizacija »od spodaj« je ustvarila politično stanje, ki je kazalo na

vsesplošno razpoloženje za reforme, predvsem na področju ogljikovodikov in Ustave. Revolucionarnemu obdobju je decembra 2005 sledil vzpon stranke MAS in njenega predsednika Eva Moralesa na oblast, ki v svojem inavguracijskem govoru januarja 2006 napove konec obdobja imperialne nadoblasti in kolonializma, skozi nacionalizacijo državnih nahajališč ogljikovodikov in z vzpostavitvijo nove oblike političnega zastopanja.

Stranka MAS se je s široko javno podporo lotila vrste reformnih ukrepov: nacionalizacije, agrarne reforme in sklica Ustavodajne skupščine. S tem je interese desnega pola postavila na stran in postala okvir za izpolnjevanje zahtev zunajparlamentarnih družbenih gibanj, ki so tista sila, ki v Latinski Ameriki ustvarja roza plimo volilnih uspehov. Tako si lahko na naše vprašanje **ali vzpon nove levice prispeva k procesu demokratizacije in s tem k izboljšanju socialnega položaja zapostavljenega večinskega dela družbe** odgovorimo pritrdilno. Že iz napisanega v teoretskem delu lahko ugotovimo, da nova levica, kot smo ji priča v Latinski Ameriki, zastopa zgodovinsko zapostavljene in neuslišane družbene skupine kot so staroselci, združenja *campesinos*, združenja, kot so feministična, študentska, združenja afriških potomcev, nezaposlenih, gibanja kmečkih delavcev brez zemlje itd., ki to pluralnost političnih subjektov poenoti. To pa se nato odraža v levih in levo sredinskih strankah, ki so prišle na oblast na lokalni ali pa nacionalni ravni (Barrett in drugi 2008, 12). Konkreten primer študije primera pa to samo še potrjuje saj nobena država v Latinski Ameriki ni v boljšem položaju, da postane demokratična socialistična država tako kot Bolivija, ki vsebuje vse možne elemente močnega *bottom-up* družbenega gibanja (Romer 2008). Je država z največ revnega in staroselskega prebivalstva v Latinski Ameriki in ima še dovolj neizkoriščenih naravnih virov, ki s tem, ko so porazdeljeni pravično, izboljšujejo socialni položaj velike večine ljudi. Pomembno pa se je zavedati, da levico na lovu za temi težnjami ovirajo strukturno neugodna pozicija regije znotraj globalne ekonomije ter ostro nasprotovanje nacionalnih in mednarodnih elit progresivnim socialnim in ekonomskim spremembam.

S konsolidacijo stranke MAS na oblasti in s prvim korakom k politični in gospodarski reformi v teku, se revolucionarna faza »neposrednega vpliva množic v zgodovinskih dogodkih« zaključí. Zgodovinski proces sam nikakor ni na koncu, saj ga lahko novosti premaknejo v neznane smeri. »Kljub temu pa, da je revolucionarna faza prišla h koncu, bo obdobje od leta 2000 do 2006 pustilo močno zapuščino za zgodovino prihodnosti« (Hylton in Thomson 2007, 149).

11 LITERATURA

1. Almeida, Paul in Hank Johnston. 2006. Neoliberal Globalization and Popular Movements in Latin America. V *Latin American Social Movements*, ur. Paul Almeida in Hank Johnston, 3–18. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
2. Boron, Atilio A. 2008. Promises and Challenges. The Latin American Left at the Start of the Twenty-first Century. V *The New Latin American Left. Utopia reborn*, ur. Patrick Barret, Daniel Chavez in Cesar Rodriguez-Garavito, 232–254. London: Pluto Press.
3. Ballve, Teo. 2006. ¡Bolivia de Pie! V *Dispatches from Latin America. On the frontlines Against Neoliberalism*, ur. Vijay Prashad in Teo Ballve, 151–160. New Delhi: LeftWord Books.
4. Barrett, Patrick, Daniel Chavez in Cesar Rodriguez-Garavito. 2008. Utopia Reborn? Introduction to the Study of the New Latin American Left. V *The New Latin American Left. Utopia reborn*, ur. Patrick Barret, Daniel Chavez in Cesar Rodriguez-Garavito, 1–41. London: Pluto Press.
5. Castañeda, Jorge. 1994. *Utopia Unarmed: The Latin American Left After the Cold War*. New York: Vintage.
6. Crabtree, John. 2009. Bolivia: playing by new rules. V *Reclaiming Latin America. Experiments in Radical Social Democracy*, ur. Geraldine Lievesley in Steve Ludlam, 91–108. London: Zed Books.
7. *Electoral Geography 2.0*. Dostopno prek: <http://www.electoralgeography.com/new/en/category/countries/b/bolivia> (19. september 2011).
8. Gomez, Luis A., 2006. Evo Morales Turns the Tide of History. V *Dispatches from Latin America. On the frontlines Against Neoliberalism*, ur. Vijay Prashad in Teo Ballve, 140–147. New Delhi: LeftWord Books.

9. Hardt, Michael in Antonio Negri. 2009. *Commonwealth*. Massachusetts: Harvard University Press.
10. Hylton, Forrest in Sinclair Thomson. 2006. The Roots of the Rebellion: Insurgent Bolivia. V *Dispatches from Latin America. On the frontlines Against Neoliberalism*, ur. Vijay Prashad in Teo Ballve, 161–172. New Delhi: LeftWord Books.
11. Hylton, Forrest in Sinclair Thomson. 2007. *Revolutionary Horizons. Past and Present in Bolivian Politics*. London: Verso.
12. Lievesley, Geraldine in Steve Ludlam, ur. 2009. *Reclaiming Latin America. Experiments in Radical Social Democracy*. London: Zed Books.
13. Lievesley, Gerladine. 2009. Is Latin merica moving leftwards? Problems and prospects. V *Reclaiming Latin America. Experiments in Radical Social Democracy*, ur. Geraldine Lievesley in Steve Ludlam, 21–36. London: Zed Books.
14. Llosa, Alvaro Vargas. 2010. *Latin America's Tilt to the Right*. Dostopno prek: http://www.realclearpolitics.com/articles/2010/01/06/latin_americas_tilt_to_the_right_99788.html (25. avgust 2011).
15. Miller, Stephanie. 2009. *Is Latin America Moving to the Right?* Dostopno prek: http://www.americanprogress.org/issues/2009/09/latin_america_right.html (25. avgust 2011).
16. Muñoz-Pogossian, Betilde. 2008. *Electoral Rules and the Transformation of Bolivian Politics*. New York: Palgrave Macmillan.
17. *Nova državna ustava*. 2008. Dostopno prek: <http://www.presidencia.gob.bo/download/constitucion.pdf> (2. september 2011).
18. Petras, James. 1997. Latin America: the resurgence of the left. *New Left Review*. 223: 17.
19. Petras, James in Henry Veltmeyer. 2005. *Social Movements and State Power*. London: Pluto Press.

20. *Political Database of the Americas*. Dostopno prek: <http://pdba.georgetown.edu/Elecdata/elecdata.html#data> (26. avgust 2011).
21. Rohter, Larry. 2005. *With New Chief, Uruguay Veers Left, in a Latin Pattern*. Dostopno prek: <http://www.nytimes.com/2005/03/01/international/americas/01uruguay.html> (3. september 2011).
22. Romer, Nancy. 2008. *Bolivia: Latin America's Experiment in Grassroots Democracy*. Dostopno prek: <http://newpol.org/node/25> (2. september 2011).
23. Shank, Amanda. 2008. *El Salvador: The UDW Interview with FMLN Presidential Candidate Mauricio Funes (Part I)*. Dostopno prek: <http://upsidedownworld.org/main/el-salvador-archives-74/1282-mauricio-funes-interview> (4. september 2011).
24. Tapia, Luis. 2008. The Left and the Social Movements. V *The New Latin American Left. Utopia reborn*, ur. Patrick Barret, Daniel Chavez in Cesar Rodriguez-Garavito, 215–231. London: Pluto Press.
25. Webber, Jeffery R. 2008. Rebellion to Reform in Bolivia. Part II: Revolutionary Epoch, Combined Liberation and the December 2005 Elections. *Historical Materialism*. 16: 55–76.